

cada —el caseriu allí ha crescut tant—: ara encara s'esmenta a Cardedeu una deu d'aigua minera (GGC 158).³

Pel que fa a penyals certament no n'hi manquen, encara, prop de la vila, sigui en el Parc de Pinetons, o vora l'antiga església de Sant Salvador dels Prats (avui en ruïnes) o en el Rieral de la fonda i gran Riera de Vallfornès que desemboca al Mogent sota Cardedeu, provinent del Montseny; o en el Castell de Bellloc, roquer com solen ser-ho els castells, i que presenta brava resistència contra els aliats borbònics anticatalans de 1712.

Com St. Tomàs que volia tocar les llagues santes, no havent vist jo la deu, i cavil·lant sobre la *-t-* intervo-càlica de part de les mencions en baix llatí, havia examinat si una *-u*, no venint d'una *-c°* o *-d'*, no podia sortir de *-B* o *'LD*; això últim suscitava la idea d'algun NP germànic, com en tants de castells medievals; concretament algun de format en *-HILD*; en un doc. de 999 es dona com afrontació una «terra de *Dadeille*». Potser s'hi podria veure un **DATHILD*; però no hi ha cap lligam entre aquesta persona d'un hapax —ni n'hi ha del doc. en qüestió— amb el Vallès ni amb Cardedeu; és una venda de terres en el te. de Querol, ribera del Gaià (*Cart. S. C. I*, p. 228.2f). I encara que hi ha algun NP format amb *DAD-* i *HILD* en fonts germàniques, són rars (Först. 389 *Thetelt*, 398 *Deitibilde*), i resten escrúpols fonètics.⁴ La idea roman arbitrària, incomparablement més hipotètica que *Quer de deu*.

Especulació arbitrària i innecessària. La *-t-* de *Cardetulo* (o *Caro titulo*) es podria explicar de tota manera per una falsa llatinització de la *-d* catalana, fins i tot si hagués estat provocada per aquell *titol* imaginari del clergue inventor, i bastava que alguns pronunciessin *dol* per *dou/deu* (com ho hem constatat en aquella font de Cerdanya) perquè en el baix llatí dels escribes s'estenguessin les grafies en *-ol* i *-ulo* com taca d'oli.⁵

¹ Impossible, però, confondre els dos llocs: hi ha uns 30 k. des d'allí a Cardedeu i molts pobles entremig. — ² El *kærdébul* a Portè (Cerdanya) «és una costa amb rocs i tartera, amb un estanyol i algun arbre o mates» (xxiii, 88); poden ser évols. Veg. *évol*, art. del *DECat* III, 827-828. Com que hi ha una variant local *ivol* (a Vallfogona i a Mallorca *DECat*, 827a38 ss), i amb *i* també a Boí, alt Aragó i mossàrab, deu venir del mateix origen el nom del vell mas berguedà *Esquerdívol* te. Viver i Serrateix (1930) i potser *Cal kærdílu* a Bolquera (Cerd.) (xxiii, 119, 22) suposant que vingui de *quer-d'í(y)o(l)*: perdudes la *-l* i la *-v-*, i amb *y* ultracorregida. La *i* pogué néixer per metafonia en una forma antiga del compost *CARIU EBULI* en genitiu. — ³ No he comprovat si realment en parlen les descripcions de cent anys enrere, p. p. el *BCEC*, 1895, 7 ss.; Gallardo, *Del Mogent al Pla de la Calma*, *ibid.*, n. 515-6, p. 51 ss. — ⁴ *ILDE* podia donar *-elle*, o *-au(t)*, difícilment la *l* revelada per la grafia *-ille*. Com que la *D-* d'aqueixes arrels germ. és θ en gòtic, hauria de ser nom francic (germ. occid.). Combinada amb *H* la *-D* donava *TH*, que havia de restar sorda i forta

en germ. i no sonoritzar-se en català. — ⁵ És una coincidència ben imperfecta i merament curiosa, la semblança amb un NL de Toscana *Cardétole*, que Pieri (*Top. Arno*, 230) troba ja en les formes *Carditola*, a. 1193, i *Carditulo* el 1115. Sens dubte *CARD(U)ETULUM* 'petit matissar de cards' Impossible un desplaçament d'accent que canviés aiçò en el nostre *Cardedeu*.

¹⁰ *Cardèdol*, *Escardívol*, *V. Cardedeu*

CARDELL

Territori molt extens amb un veïnat molt antic, agregat a Fraga, que es troba dalt dels Montnegres, a l'Oest, entre Torrent i Candanos. En castellà: *Cardiel*.

PRON. MOD.: *kardél*, oït per JCor. en les seves enquestes per a l'*Onomasticon Cataloniae*.

ETIM. D'un *CARDETULUM*, derivat de *CARDUS* 'card' (cf. *DECat* II, 571a54-57) amb el sufix *-ETULUM* > *-ell*, tan freqüent en la toponímia catalana (*Llorell*, *Rourell*, *Pinell* etc.). D'on sembla venir el toscà *Cardétole* (n. 5 a l'art. *Cardedeu*).

Es probable, però, que *Cardell* s'expliqui com a NP. S'hi assembla: «Appate *Kardielle* Galindones alkalde in Aragone» any 1062 (Gili, *Hom. Mz. Pi. II*, 102); «Iordana et filius meus *Kardiel*» any 1052, a Tudela (*EEMCA* v, 590); o bé «*Cardellus* abat de Cardeña» any 981 (*Mz.Pi.*, *Orig.*, 142.150). Essent NPP documentats a l'Aragó o allí prop podrien ser derivats del NL *Cardell*; o provenir en part d'algun NP (un francès **Gardier*? < *WARDHARI*).

HOMÒNIMS I PARÒNIMS. *Camp de Cardell*, altitud 1052 m., a Vallcebolera (xxiii, 53.4).

Cova Cardelli (Serrano Sanz, *Not. Hist. Ribagorza*, pp. 340-341). Ignoro si relacionat amb *Cuevacardiel*, en el valle de Oca (Burgos), que pot contenir el nom del citat abat de Cardeña. J. F. C.

CARDENER

Riu, el gran afluent del Llobregat, que s'hi ajunta poc més avall de Manresa, provinent de l'avantmural pirinenc, des de Gósol a la serra del Port del Comte.

PRON. MOD.: *kærdané* 1930, a Cardona; 1931 id. a Súria i a Coaner; 1932, id. a Puig-reig, parlant de Manresa; *kærduné* jo ho havia sentit només a algun jove intel·lectual manresà, 1930, i a d'altres del mateix caràcter i de terres llunyanes; des de 1953 i 1964 vaig oir *kærdané* pertot, a molts pobles del Bages i del Solsonès.

Fins en la llengua escrita la forma *Cardener* havia estat tradicional fins a principis del segle passat. Pere de Marca, en la seva *Marca Hispanica*, a. 1683, l'anomena *Cardenerius fluvius* en el seu llatí: amb *-e-* ho sentia, doncs ell als catalans que collaboraren en la seva obra. Madoz en el seu diccionari de 1845-50, compilat sobre els informes de les autoritats de cada poble, en anomenar-lo en els articles dels pobles del